

4. Любушин Н. П. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности: Учебное пособие. – 2- изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2009. – 448 с.

5. Пошерстник Н. В. Бухгалтерский учет на современном предприятии: учеб. – практ. пособие: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. – 532 с.

6. Финансовый учет: Учебник/Под ред. проф. В.Г. Гетьмана.- 2- е изд. , перераб. и доп.. - М.: Финансы и статистика, 2007.-784 с.

Аннотація. В статті зображена роль формування учета в діяльності підприємств, розглянута взаємозв'язок між управлінським, податковим і фінансовим учетом.

Ключевые слова. Учет, предприятие, анализ, производство, рынок.

Summary. In the article the represented role of forming of account is in activity of enterprises, intercommunication is considered between the administrative, fiscal and financial accounting.

Keywords. Account, enterprise, analysis, production, market.

УДК 657.1

Ковальова Галина Василівна,
к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
Приватний вищий навчальний заклад
«Галицька академія» м. Івано-Франківськ.

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Нові політичні і економічні реалії вимагають нових підходів до управління, пошуку таких їх форм, які б відповідали ринковим відносинам. Особливої актуальності набуває обґрунтування ролі внутрішнього контролю в системі управління підприємством, як важливої і самостійної функції.

Ключові слова: внутрішній контроль, система управління підприємством, функції управління.

Постановка проблеми. Система управління сучасним підприємством потребує ефективних засобів комплексного вирішення стратегічних і оперативних завдань. Її можна вдосконалити лише за умови системного підходу до організації управління підприємством.

Проблеми, що виникають у процесі господарської діяльності є досить різноманітними, однак усі вони зумовлені недостатньо ефективною організацією процесу управління на підприємстві, спрямованого на швидке реагування на стрімкі зміни зовнішнього середовища, пошук нових методів управління і їх інформаційного забезпечення. У цих умовах успішно розвиваються тільки ті підприємства, для яких функція контролю стала реальним інструментом управління.

В той же час, незважаючи на очевидну значимість дослідження проблем методики і організації системи внутрішнього контролю в управлінській діяльності господарюючого суб'єкта потребує постійної уваги науковців і практиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню ролі внутрішнього контролю та практики його застосування в господарській діяльності підприємства присвячено багато праць вчених різних епох. Серед вітчизняних науковців, що займаються дослідженнями проблем контролю в системі управління підприємством можна виділити таких, як: Ф. Ф. Бутинець, М. Т. Білуха, В. Ф. Максимова, В. М. Мурашко, Л. В. Нападовська, В. В. Павлюк, С. М. Петренко, Є. М. Романів, Б. Ф. Усач та інші, які у своїх працях розглядали різні підходи до формування принципів і процедур внутрішнього контролю. Проте, в умовах невизначеності економічної ситуації в країні, кризових явищ, ускладнення фінансово господарських відносин суб'єктів господарювання, змін законодавства і фіскальної політики актуальності набувають подальші дослідження й розробки форм, методів організації внутрішнього контролю на рівні системи управління господарською діяльністю підприємства.

При підготовці статті були використані теоретичні та аналітичні матеріали інтернет - ресурсів - [Http://economy.ru/](http://economy.ru/), [Http://financy.ru/](http://financy.ru/), [Http://www.gumer.info.ru/bibliotec_Buks/](http://www.gumer.info.ru/bibliotec_Buks/).

Постановка завдання. Актуальність обраної теми пояснюється тим, обґрунтованість та дієвість управлінських рішень залежить від формування

оптимальної системи внутрішнього контролю як ключової функції, яка виконує роль спеціального механізму “спостереження” на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж розглядати суть контролю в цілому, і зокрема внутрішнього, необхідно визначити його місце в управлінні виробництвом, оскільки існують розбіжності серед думок науковців і практиків: деякі об'єднують контроль з економічним аналізом, з обліком, виключається із складу функцій управління або розглядають як самостійну функцію управління. Тому слід з'ясувати теоретичні аспекти питання, відповідь на яке має безпосереднє відношення до розв'язання практичних завдань контролю.

У світовій практиці під контролем розуміють будь-яку процедуру, яка сприяє зменшенню схильності до ризику. Поняття “контроль” передбачає неоднозначне трактування: контроль як один із головних принципів управління, контроль як один із головних принципів управління, контроль як стадія процесу (циклу) управління і, нарешті, контроль як функція управління. Це пояснюється тим, що кожен виробничий цикл або соціальний процес відрізняється певними характеристиками та вимагає управлінського впливу, що забезпечує досягнення мети, визначеної заздалегідь. Для цього орган, що відпрацьовує управлінські впливи, повинен знати про їх необхідність та мати деякі конкретні вихідні характеристики, які можуть бути корисними для підготовки впливу [1-3].

В умовах ринкової економіки будь-який економічний суб'єкт має свою цільову функцію, яка реалізується та досягається за допомогою ефективного управління. Однією з функцій управління окремим суб'єктом є внутрішній контроль. Дуже важливим з погляду теорії і практики є визначення терміну “внутрішній контроль” адже від нього залежить правильне розуміння його мети, об'єктів, суб'єктів, функцій, завдань. З цього приводу у спеціальній зарубіжній та вітчизняній літературі не існує єдиної точки зору.

Слід зазначити, що у теорії внутрішньогосподарського контролю існує різноманіття підходів науковців щодо трактування сутності поняття

“внутрішній контроль”. Так, наприклад вчені розглядають внутрішній контроль як:

- систему контрольних процедур,
- план організації і методи управління об’єктом;
- процес здійснення суб’єктами організації, які мають певні повноваження певних дій;
- комплекс бухгалтерського управлінського контролю;
- контрольні функції;
- функцію управління і як процес.

Отже, в теорії внутрішньогосподарського контролю існує різноманіття підходів, щодо визначення економічної сутності поняття “внутрішній контроль” і в умовах сьогодення наукове бачення цієї проблеми постійно змінюється.

Внутрішній контроль здійснюється на підприємстві своїм апаратом управління. Здійснення контролю є однією з основних функцій апарату управління, який зобов’язаний широко притягувати для цього інших членів трудового колективу. Проте серед апарату управління слід особливо виділити контроль з боку головного бухгалтера та юрисконсульта. Необхідно відзначити, що їх обов’язки та права в галузі контролю визначені спеціальними положеннями. Безсумнівно, що найбільша дієвість внутрішнього контролю досягається у тому випадку, коли органи контролю усіх видів тісно співпрацюють у своїй діяльності [4-6].

Звідси і випливає доцільність створення відділу внутрішнього аудиту на підприємстві. Створення такого відділу дозволить керівництву здійснювати ефективний контроль за окремими підрозділами, виявити резерви виробництва і найбільш перспективні напрямки розвитку, а також давати рекомендації фінансово-економічним та бухгалтерським відділам стосовно покращення результатів їх роботи. На кожному підприємстві має бути гарантія того, що внутрішній аудит належним чином контролюється, так як однією із найважливіших завдань внутрішнього контролю є ведення боротьби із

шахрайством, марнотратством і безгосподарністю, малоефективним використанням матеріальних, фінансових і трудових ресурсів.

З метою посилення контролю особливу увагу необхідно приділити перевірці економічної ефективності і доцільності операцій підприємств, адже керівники окремих структурних підрозділів іноді не вникають у суть і ефективність рішень.

Контроль поточної господарської діяльності повинен здійснюють комплексно, тому цим повинні займатися спеціалісти, які знають економіку і технологію виробництва [7].

Для підвищення оперативності контролю на підприємствах важливе значення мають правильна організація кількісно-сумового обліку цінностей у місцях зберігання продукції, раціональне здійснення операцій під час надходження і реалізації продукції, ефективного використання коштів.

Для цього необхідно, щоб керівники підприємств ґрунтовно знали суть і зміст господарських операцій, всебічно аналізували їх та впливали на виконання договорів щодо постачання і реалізації продукції [8].

Керівники і спеціалісти структурних підрозділів підприємств іноді контролюють діяльність розрізнено, неплановірно і несистематично. Для усунення цих недоліків потрібно складати плани поточного контролю на підприємствах, щоб протягом кожного місяця систематично контролювати господарські операції та процеси. У них дуже важливо передбачати тематичні перевірки виконання прийнятих рішень та інші питання.

Отже, створення відділу внутрішнього аудиту на підприємстві дасть змогу зменшити ризику в господарській діяльності підприємства, та приймати ефективні управлінські рішення.

Деякі вчені наділяють облік контрольними властивостями і об'єднують його з внутрішнім контролем. Звичайно, органічний зв'язок між обліком і контролем, їх взаємне проникнення, що обумовлені тим, що господарський контроль – невід'ємна частина облікового процесу, причому контроль здійснюється безперервно – від збору інформації до складання звітності.

На стадії попереднього контролю це проявляється при розгляді і візуванні документів, що є підставою для здійснення господарських операцій. Завдяки цьому значною мірою попереджається незаконне або нецільове витрачання засобів, яке призводить до іммобілізації обігових коштів, виникнення непродуктивних витрат і втрат [9].

Перевірка документів і звітів, наданих для обробки і відображення в обліку, за формою і по суті, запобігає випадкам приписок, незаконного витрачання коштів і засобів. Здійснювана на рахунках бухгалтерського обліку систематизація господарських операцій за економічними однорідними ознаками з використанням специфічних прийомів і способів бухгалтерського обліку також містить елементи контролю.

Узагальнення у бухгалтерському обліку даних у вигляді балансів і звітів припускає здійснення перевірок і ревізій, звіряння розрахунків, узгодження і взаємну ув'язку показників плану і звіту, тобто контрольні функції. В зв'язку з цим не можна не погодитися з твердженням, що «облік, не використовуваний для контролю, – безцільний, а контроль, що не ґрунтується на даних документального обліку, – безпредметний».

Отже, внутрішній контроль є складовою частиною технологічного процесу обліку, що виконується по ходу і в міру його здійснення.

Але, твердження, що ведення обліку одночасно і є контролем, спірне, оскільки побудова бухгалтерської моделі господарських засобів і забезпечення контролю за їх збереженням і доцільністю використання досягаються принципово різними методами. Внутрішній контроль, особливо попередній та оперативний, використовує далеко не тільки документальні джерела інформації.

У певних роботах часів соціалістичного та постсоціалістичного суспільства, контроль об'єднували з економічним аналізом, завданням якого є отримання і зіставлення фактичних даних, виявлення відхилень, з'ясування причин їх утворення. Так, контроль виконання рішень вимагає проведення систематичного аналізу ходу їх реалізації [7-10].

Отже, внутрішній контроль не тільки пов'язаний з аналізом і, більше того, включає аналіз, тобто аналіз слід вважати елементом контролю.

Таким чином, внутрішній контроль є невід'ємним елементом кожної стадії процесу управління; відокремленою стадією, яка забезпечує інформаційну прозорість у якості ходу процесу управління на різних його стадіях.

Не зважаючи на безспірну роль внутрішнього контролю, сам по собі він не може вирішити завдання, що стоять перед ним.

Узагальнення результатів дослідження дозволяє зробити наступні

ВИСНОВКИ:

1. Внутрішній контроль – це процес забезпечення досягнення підприємством своїх цілей. Керівники підприємства починають здійснювати функцію контролю з того моменту, коли підприємство створено та сформульовано цілі і завдання його діяльності. Контроль у сфері діяльності підприємства є об'єктивною необхідністю.

2. Функція внутрішнього контролю поглиблено інтегрована з іншими функціями управління. Внутрішній контроль є важливим елементом кожної стадії процесу управління, який забезпечує інформаційну “прозорість” у частині якості процесу управління.

3. Для того, щоб зменшити негативний вплив внутрішнього контролю на робітника підприємства, рекомендується при його організації звертати увагу на наступне: (1) конкретизація об'єктів перевірки; (2) здійснення контролю за результатом, а не за діями; (3) обмеження контролю суттєвими моментами; (4) дотримання контролерами в процесі контролю вимог професійного Кодексу етики; (5) дотримання під час перевірки цільової установки; (6) делегування відповідальності.

4. Одним із напрямків підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств в умовах економічної кризи в Україні є подальше удосконалення внутрішнього контролю для забезпечення власників капіталу та вищого керівництва об'єктивною інформацією, яка з достатньою повнотою

характеризує вплив системи внутрішнього контролю на зовнішнє та внутрішнє середовище підприємства та дозволяє приймати якісні управлінські рішення.

Список використаних джерел:

1. Борисенко М. В. Організація і методика внутрішнього контролю на підприємствах: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09 / Київський національно-торговельно-економічний університет. – Київ, 2008. – 21 с.
2. Ластовецький В.О. Галузевий бухгалтерський облік: проблеми теорії і практики: [Монографія] / В.О. Ластовецький. – Чернівці: Прут, 2005. – 200 с.
3. Михалевич С. Облік та внутрішньогосподарський контроль використання виробничих запасів // Бухгалтерський облік і аудит. - 2010. - №3. - С. 45-48.
4. Білуха М.Т., Микитенко Т.В. «Фінансовий контроль: теорія, ревізія, аудит». К, 2005р. – 888с.
5. Максимова В. Ф. Внутрішній контроль економічної діяльності промислового підприємства – К.: АВРІО, 2005. – 264 с.
6. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. / [за ред. С. В. Мочерного]. - Львів: Світ, 2005. - Т. 1. - 616 с.
7. Бабіч І. І. Внутрішній контроль як самостійна функція управління // Економічні науки. – «Облік і фінанси». Випуск №8(29). – Ч 2. 2011.-254 с.
8. [Http: // economy.ru /](http://economy.ru/).
9. [Http: // financy.ru /](http://financy.ru/).
10. [Http: // www.gumer.info.ru/ bibliotec_Buks /](http://www.gumer.info.ru/bibliotec_Buks/).

Summary. *New political and economic realities require new management approaches, such finding their forms that meet market relations. Of particular urgency is the justification for the role of internal control in enterprise management system, as an important and independent functions.*

Key words: *internal control, system of enterprise management, functions management.*